

LÄNSSTYRELSEN
JÖNKÖPINGS LÄN

BESLUT

Datum

2000-03-06

Diarienummer

231-12869-99

Sid

1(9)

Enligt sändlista

Bildande av kulturreseptatet Åsens by i Aneby kommun

Länsstyrelsens beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 7 kap. 9 § miljöbalken (1998:808) det område som framgår av bifogad karta, bilaga 1, som kulturreseptat.

För att tillgodose syftet med reseptatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 §§ miljöbalken att nedan angivna föreskrifter skall gälla för reseptatet (se **Reseptatsföreskrifter**).

Föreskrifterna enligt 7 kap. 30 § miljöbalken gäller omedelbart, även om de överklagas.

Länsstyrelsen fastställer, med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m., de mål och riktlinjer för områdets långsiktiga vård som framgår av den till beslutet hörande skötselplanen, se bilaga 3. Förvaltare av reseptatet skall vara Aneby kommun i samråd med Länsstyrelsen.

Länsstyrelsens beslut den 9 september 1997 (dnr 231-7155-97) om bildande av naturreseptat för samma område upphör att gälla när beslutet att bilda kulturreseptat av området vinner laga kraft.

Syfte

Syftet med reseptatet skall vara att

Skydda Åsens by för framtida generationer

Återskapa Åsen till en levande by så som den tedde sig runt sekelskiftet år 1900.

G:\2\23\231\asens_by\912869\jeg Kulturreseptat Åsens by.doc

Postadress
551 86 Jönköping

Besöksadress
Hamngatan 4

Telefon
036-15 70 00 vx

Telefax
036-12 15 58

E-post
lansstyrelsen@f.lst.se

Hemsida
www.f.lst.se

Postgiro
3 51 76-7

- ✚ Förmedla kunskap om ekologiskt anpassad byggnadsvård, kulturmiljö- och landskapsvård.

Detta skall uppnås genom att

- ✚ All åker- ängs- och betesmark inom reservatet skall brukas och skötas genom de äldre brukningsmetoder som var gängse vid tiden 1900-1920.
- ✚ Trädgårdarna skall skötas på motsvarande sätt med odling av äldre köksväxter, perenner och fruktträd.
- ✚ Äldre hägnadssystem med gärdesgårdar och fägator skall iordningställas och hävdas.
- ✚ Delar av skogen skall skötas genom blädningsbruk och plockhuggning.
- ✚ Djurhållningen skall i möjligaste mån utgå från äldre eller utrotningshotade djurraser

Uppgifter om reservatet

Namn	Åsens by
Kommun	Aneby
Socken	Haurida
Läge	Ca 20 km nordväst Aneby, 500 m norr Haurida kyrka
Kartblad	Ekonomisk karta 7E3e/4e. Topografisk karta 7E sydväst
Areal	35 ha
Fastighet	Åsen 2:2, 2:3 och 2:4
Reservatsförvaltare	Aneby kommun i samråd med Länsstyrelsen i Jönköpings län

Reservatsföreskrifter

A. Föreskrifter enligt 7 kap. 5 § miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden inom reservatet

Utöver vad som annars gäller är det förbjudet att:

- anlägga campingplats eller uppställningsplats för husvagnar
- uppföra mast eller antenn
- anlägga motorbana eller luftledning

- samla in växter eller insekter eller andra djur. Undantag: plockning av bär och svamp för husbehov
- skogsgödsla
- markbereda och hyggesrensa
- plantera skog på åker eller betesmark eller nedlagd åker eller betesmark
- avverka eller röja annat än enligt fastställd skötselplan
- lägga igen öppna diken

Utan länsstyrelsens tillstånd är det förbjudet att:

- uppföra helt ny byggnad eller anläggning eller utföra till- eller påbyggnad av befintlig byggnad eller anläggning
- ändra befintlig byggnad eller anläggning
- ändra fasadbeklädnad, färgsättning eller takbeläggning på befintlig byggnad
- anlägga väg, parkeringsplats, vandringsled eller ridväg
- anbringa tavla, skylt, inskrift, affisch eller därmed jämförlig anordning
- uppföra stängsel, staket eller annan hägnad
- bedriva täkt av något slag (annat än lertäkt för husbehov)
- borra, spränga, gräva, schakta, utfylla eller tippa
- plöja, harva eller fräsa annan mark än den som i skötselplanen, bilaga 3, redovisas som åker
- plantera in för trakten främmande växt- eller djurart
- omföra skogsmark eller naturlig betesmark till åker
- tillföra växtnäringssämne (handelsgödsel eller rötslam) eller jordförbättringsmedel
- jaga

B. Föreskrifter enligt 7 kap. 6 § miljöbalken om skyldighet att tåla visst intrång.

Fastighetsägare och innehavare tillsärskild rätt till fastighet förpliktas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose syftet med reservatet.

1. Utmärkning (enligt svensk standard SIS 03 15 22) och skyltning av reservatet.
2. Utförande av åtgärder enligt fastställd skötselplan.

C. Föreskrifter enligt 7 kap. 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas inom reservatet.

Utöver vad som annars gäller är det förbjudet att:

- framföra motordrivet fordon annat än på allmän väg och parkeringsplats
- ställa upp motorfordon, husvagn eller släpvagn annat än på särskilt anvisade platser
- rida (annat än på anvisad väg, stig eller plats)
- klättra i boträd eller på annat sätt störa djurlivet.
- medföra okopplad hund eller annat lösgående husdjur
- anbringa tavla, skylt, inskrift, affisch eller därmed jämförlig anordning
- göra upp eld (annat än på särskilt anvisad plats)
- gräva upp, plocka eller bryta buskar, ris, örter mossor eller lavar
- anordna orienteringstävling

Föreskrifterna under A och C ovan ska inte utgöra hinder för de åtgärder som behövs för reservatets skötsel enligt fastställd skötselplan, bilaga 3.

Föreskrifterna under punkten C gäller även fastighetsägare och innehavare av särskild rätt till fastighet när de inte utnyttjar sin rätt att bruka fastigheten.

Beskrivning av området

Bebyggelsen i Åsens by ligger drygt 1 mil öster om Vättern och 1/2 km NNV om Haurida kyrka. Åsens bys ägor gränsar i V till Laggarebo och i gränsen ligger Laggarebosjön, i N ligger den större sjön Ruppen. I Ö gränsar byn till Bohult och i SÖ, S och SV till Haurida by. Områdets högsta punkt 315 m.ö.h. ligger 250 - 300 m NNV om vägkorsningen i Åsens by och har troligen givit byn dess namn. Byns nordligaste gård, Norrgården, ligger på en avsats i bergets sydsluttning. Den västliga Södergården ligger på ett avsatsbildande krön i samma sluttning och den östliga gården ligger lägre.

Åsens by ligger på **Sydsvenska höglandet** som, genom att det inte legat i svallzonen av ishavssjöar, har kvar sitt näringsrika finsediment i höga lägen. Dessutom finns stråk av brunjord och inlandsisen har fört med sig kalkhaltig jord. Moränsanden har varit bearbetbar med de enklaste odlingsredskapen **grävkäpp** och **hacka** alltsedan stenåldern. Från bronsåldern finns större och mindre **hackerörsområden**, där stenar har lagts/slängts ihop i odlingsrösen och där det däremellan har det varit odlat. Dessa förhistoriska rösen består vanligen av 0,1-0,3 m stora stenar, som är nedsjunkna eller rättare sagt delvis överlagrade och somliga helt mossbelupna. I sluttningar kan de vara mer överlagrade i den del, som ligger högst.

Det finns inga registrerade förhistoriska gravar inom Åsens bys ägor, som kan tyda på bosättning. Däremot finns det kvar spår av odling, som kan vara från yngre bronsålder - äldre järnålder. Det är flacka, satta och nedsjunkna odlingsrösen ca 2 - 4 m i diameter av 0,1 - 0,3 m stora stenar. De ligger tätt med ca 5 - 10 m mellanrum. Åkerytorna saknar tydlig avgränsning och tunnas ut i kanterna. De har troligen bearbetats med grävkäpp och hacka. Den medeltida odlingen sträcker sig runt berget.

Första skriftliga belägg för namnet Åsen är från år 1455 och som då kan ha bestått av två gårdar enl. Det medeltida Sverige. I jordeböckerna omnämns Åsen första gången 1542 och bestod då av två frälsehemman, varav det ena stod öde det året. Det är okänt om det stått öde tidigare, men inte sedan 1544. Enl. Frälsegodsen i Sverige under storhetstiden hade Norrgården och Södergården 1654 en skattekraft av ett mantal vardera.

Haurida sockenkarta från år 1683 redovisar Norrgården som 1/2 mantal (en 1/2 - cirkel) och Södergården som 1 mantal (en hel cirkel) samt Ö därom en knekttestuga. De enda gamla kartor som finns därutöver är en

karta över Åsens gränser och en karta över "Åkern med några små ängshagar till byn Åsen" (alltså inte hela inägomarken). Båda kartorna är från år 1794 med akt nr. 5:1 och 5:2 på Lantmäteriet i Jönköping

Laga skifte genomfördes 1865 i Haurida socken men inte i Åsens by.

Ärendets beredning

1993 påbörjades restaureringsarbeten vid Åsens by, som då ägdes av Lommaryds pastorat. Nuvarande tre fastigheter avstyckades från stamfastigheten och 1995 förvärvade Aneby kommun dessa. Denna avstyckning gjordes utan beaktande av äldre markanvändning. 1994 påbörjades restaurering av markerna genom avverkning, röjning och nyhägnad. Restaureringen har skett och pågår enligt den skötselplan som har utarbetats av Länsstyrelsen 1997. Arbetet sker i nära samråd med Länsstyrelsens kulturmiljöenhet som bidrar med medel ur anslaget för kulturlandskapsvård. I samband med förvärvet framförde kommunen önskemål om att fastigheten skulle skyddas som naturreservat vilket skedde genom länsstyrelsens beslut 9 september 1997 (dnr 231-7155-97). Den 30 november 1999 kom Aneby kommun in med en begäran om att naturreservatet skall ombildas till kulturreseptat.

Tidigare beslut om naturreservat med tillhörande skötselplan har remitterats till Aneby kommun, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, ideella föreningar, Haurida ekonomiska förening, Jönköpings läns museum, Hembygdsförbundet med flera.

Aneby kommun, Jönköpings läns museum, Skogsvårdsstyrelsen, Hembygdsförbundet samt Haurida hembygdsförening har lämnat synpunkter på skötselplanen vilka beaktats.

Förslag till det aktuella beslutet om kulturreseptat har remitterats till Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket för synpunkter. Dessa har i separata yttranden lämnat principiella synpunkter på handläggningen vilka har beaktats.

Motivering

Länsstyrelsen anser att Åsens by är särskilt väl lämpad som kulturreseptat med hänsyn till flera faktorer:

- Byn med tre gårdar kan betraktas som typisk för länets småskaliga jordbruk och den är av riksintresse för kulturmiljövården.
- Byn har lång kontinuitet i småskaligt brukande och ett byggnadsbestånd som är väl bevarat och upprustat.

- Odlingslandskapet är unikt genom sin prägel av ålderdomligt utseende och ordningssätt.
- Inslaget av små och flikiga åkertegar, ängs- och hagmarker, sten- och trädgårdsgårdar, stora odlingsrösen, terrasser, gamla hägnadssystem och hamlade träd är stort.

Det skyddade området enligt detta beslut omfattar huvuddelen av stamfastighetens inägomark medan den gamla utmarken finns på grannfastigheten vilken i huvudsak hävdas som skogsmark och delvis betesmark. För närvarande finns inga ekonomiska möjligheter att inkludera detta område men länsstyrelsen utreder förutsättningarna för att införliva denna del i ett utvidgat reservat.

Reservatet kan få mycket stor betydelse för förståelsen och upplevelsen av ett äldre odlingslandskap.

Åsens by är riksintresse nr 79 för kulturmiljövården i Jönköpings län och har högsta bevarande värde Klass 1 i länets bevarandeprogram för odlingslandskapets natur- och kulturmiljövården samt delar av byn har naturvärdesklass 2 i länets Ängs- och hagmarksinventering. Denna inventering pekar inte ut några delar av Åsen med särskilt värdefull flora eller fauna. Efter denna inventering har stora restaureringsinsatser gjorts som på sikt gynnar den värdefulla floran i slåtter- och betesmarkerna. Under 1996 har en uppföljning av landskapsvårdsavtal gjorts med en växtinventering i området.

Åsens by ingår som en del i Aneby kommuns ” projekt kretsloppscentrum” där byn skall visa ett äldre brukningssätt och där största möjliga hänsyn tas till miljön.

Naturreservatet bildades 1997 med huvudsakligen kulturhistoriska syften;

- Skydda Åsens by för framtida generationer
- Återskapa Åsen till en levande by så som den tedde sig runt sekelskiftet år 1900.
- Förmedla kunskap om ekologiskt anpassad byggnadsvård, kulturmiljö- och landskapsvård.

Länsstyrelsen skyddade området som naturreservat eftersom någon motsvarande skyddsform för kulturlandskap då inte fanns. Länsstyrelsen anser att området nu i stället långsiktigt bör skyddas som naturreservat enligt 7 kap. 9 § miljöbalken. Länsstyrelsen anser vidare att synnerliga skäl för att upphäva naturreservatet föreligger eftersom de kulturhistoriska

värdena kommer att skyddas och vårdas inom en mer ändamålsenlig skyddsform, nämligen kulturresevat.

Ovan angivna föreskrifter innebär inte större inskränkningar i markägares eller annan enskilds rätt att använda marken än vad som behövs för att tillgodose syftet med resevatet. (7 kap. 25 § miljöbalken).

På grund av det anförda skall området förklaras som kulturresevat med stöd av 7 kap. 9 § miljöbalken.

Reservatsbildningen är förenlig med hushållningsbestämmelserna i 3 kap. miljöbalken och med den för området gällande översiktsplanen.

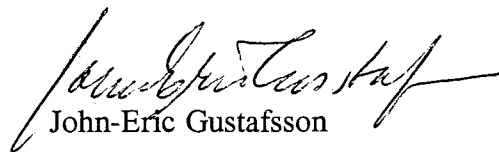
Hur man överklagar m.m.

Detta beslut kan överklagas hos regeringen (Miljödepartementet) genom skrivelse till Länsstyrelsen - se bilaga 2 (formulär 23).

Beslutet skall kungöras i länets författningssamling och i ortstidningarna Smålands-Tidningen, Tranås Tidning och Jönköpings-Posten

I den slutgiltiga handläggningen av detta ärende, i vilket landshövding Birgit Friggebo beslutat och avdelningsdirektör John-Eric Gustafsson varit föredragande, har även deltagit länsråd Bo Landholm, länsantikvarie Per-Olof Ringquist, naturvårdsdirektör Johan Uhr och länsassessor Göran Kjell.

Birgit Friggebo

John-Eric Gustafsson

Bilagor

1. Beslutscharta
2. Hur man överklagar
3. Skötselplan med bilagor.

Sändlista

Aneby kommun Box 53 578 22 Aneby.
Riksantikvarieämbetet Box 5405 114 84 Stockholm
Naturvårdsverket 106 48 Stockholm.
Jönköpings läns museum Box 2133 550 02 Jönköping
Jönköpings läns Hembygdsförbund Box 2133 550 02 Jönköping
Skogsvårdsstyrelsen Jönköping-Kronoberg Box 7 351 03 Växjö
Linköpings stift Box 2056 580 02 Linköping

Haurida Sockenråd ek.för. c/o Peter Berglund Haurida 578 92 Aneby
Haurida hembygdsförening Eva Sandberg Källeryd Haurida 578 92 Aneby
Länsförbundet av Naturskyddsföreningen,
c/o Lars-Erik Apelqvist Prostkvargatan 15 554 46 Jönköping
Vägverket Region Sydöst
Lantmäteriverket, Totalförsvarsenheten
Lantmäterimyndigheten, Jönköpings Län, Box 183, 551 13 Jönköping
Lantmäterimyndigheten, Jönköpings Län, Box 76, 774 21 Vetlanda
Lantmäterimyndigheten, Jönköpings län, Storgatan 51, 331 82 Värnamo
Landsbygdsavdelningen
Förvaltningsavdelningen
Samhällsbyggnadsavdelningen
Centraldiariet

LÄNSSTYRELSEN
JÖNKÖPINGS LÄN

BESLUTSKARTA KULTURRESERVAT

Bilaga nr 1

Län	F	Objekt nr	197
Landskap	Småland	Dnr:	231-12869-99
Kommun	Aneby		
Socken	Haurida		
Namn	Åsens by		
Fornl. nr			
Objekttyp	Kulturlandskap	Skala	1:5000 Ek karta 7E3e/4e

Godkänd från sekretesssynpunkt för spridning.
Lantmäteriverket 1999-09-16.

Medgivande Lantmäteriverket 1997.
Ur GSD-Ekonomiska kartan diarienummer
507-97-884.

